

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1936-37

DRAMA

Urednik: J. Vidmar

Izhaja za vsako premijero

Din 2-50

Okusno Vas oblači le
DAMSKI MODNI SALON

Cene in izdelava solidna

Sonja

GLEDALIŠKA UL. 7

NOVO OTVORJENI
SALON DAMSKIH KLOBUKOV

„OREL“
LJUBLJANA
SV. PETRA C. 13

VELIKA IZBIRA IN PRVOVRSTNA
KVALITETA – NIZKE CENE

IZVOLITE SI OGLEDATI MOJE IZLOŽBE!

PAPIR, pisarniške, tehnične in šolske potrebščine ●

Najugodnejše v največji izbiri ●

IV. BONAČ, Ljubljana ●

Akademiki dobijo pri nakupu popust

Nalivna peresa ●

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1936/37 DRAMA Štev. 8

J. ŽIGON:

KADAR SE UTRGA OBLAK . . .

PREMIERA: 30. NOVEMBRA 1936

Vedno sem vesel, kadar gledališče napove kako slovensko domačo dramo, še bolj kadar gre za premijero nove igre, najbolj pa, kadar stopa na deske kak prvenec doslej neznanega pisatelja, ki se z njim šele predstavi domačemu slovenskemu občinstvu. In tak primer imamo danes, ko se je kar čez noč pojavil pisatelj *Joka Žigon*, o katerem nihče ni mislil, da krije v sebi pisateljski talent, to se pravi — *ustvarjajoči* dramatski talent. Šele leta trpke usode in brezposelnosti, ki so ga zadele po nekaj letih profesorske službe v Mariboru, in ki jih lahko pripiše svojemu neuklonljivemu značaju ter samoslovenski orientaciji, ki sta povzročili — poleg nekega nepravičenega levstikovskega strahu pred zeleno mizo —, da je bil kot eden prvih (kateremu pa je sledila še lepa vrsta tovarišev), postavljen na cesto. In odslej se je ubijal, kot se ubija slovenski študent, ki posoja »bedakom čas, glavo in srce«, ter od časa do časa dobi primerno delo, kateremu bi se dal vsega zajeti, pa ga mora prekiniti. Tako je bil nekaj let urednik »*Arhitekture*«, dokler ni prenehala. Potem je za nekaj časa našel zatočišče v arhivu Slovenske Matice, ki ga je z vso resnobo in voljo urejeval in uredil, dokler ni napisal dela, ki so mu ga naložili, namreč — zgodovino ustanovitve Slovenske Matice. Ta spis je izšel kot redna knjiga v Matičnih knjigah za njeno sedemdesetletnico l. 1935. pod vzvišenim

naslovom: »*Veliko pismo slovenske duhovne združitve*« ter s podnaslovom »ustanovitev Slovenske Matice«. In čudo: vsak, kdor je bral ta lepi spis, čutil, da poleg znanstvene natančnosti in množstva materijala (tudi veliko novega), odlikuje njenega pisca predvsem lep in čist jezik ter izrazita zmožnost gradivo tudi dramatično komponirati ter v posameznih poglavjih tudi notranje napeto prikazati. Vem, da sem že takrat poudarjal to njegovo lastnost, ki iz pustega literarno-kulturnega zgodovinarja, iz suverena obvladalca snovi, dela tudi prikupnega in temperamentnega oblikovalca življenja. In Joka Žigon je pokazal že tedaj, da zna dramatsko zasledovati posamezne nasprotujoče si življenjske komponente v času ustanavljanja Matice, sile, ki so poganjale oziroma zavirale delo, dokler se pod usodno silo časa in razmer ni kljub zavirajočemu momentu starih rodila z vsem teatraličnim bleskom upeljana Slovenska Matica. Za sedemdesetletnico je postavil to knjigo, potem pa je bil zopet na cesti ter le od časa do časa korigiral kakšne knjige, ki so ga radi njegove »profesorske« natančnosti zavedle zopet v prepire. In v tem času brezposelnega snovanja se mu je rodila samozavest v dramatsko oblikovanje ter je v vsej tišini in molčečnosti napisal in sam okusno izdal v »Slovenski založbi« svoje prvo literarno delo, družinsko tragedijo »*Kadar se utrga oblak . . .*«, ki je dosegla uspeh v slovenski kritiki ter doživela premijero, svoj prvi odrski krst v rojstnem kraju pisateljevem, v *Škofji Loki* (Prosvetni dom), dne 4. oktobra t. l. Od tedaj je šla že preko več slovenskih ljudskih odrov in bila povsod z navdušenjem sprejeta ter stopa z današnjim dnem prvokrat na reprezentativni oder našega Narodnega gledališča, da sprejme slovenski oficialni krst.

»*Kadar se utrga oblak . . .*« je tipična malomeščanska tragedija iz današnjih dni, ki bi bila časovno lahko postavljena v gorenjsko malo mesto in v čas velike povodnji, ko je *Hrastnica* pred nekaj leti (mislim, da točno pred desetimi) podirala za sabo mostove in žage. Sicer se Žigon ne drži točno zemljepisnih in časovnih stvarnih podatkov, ni hotel oblikovati zgodovinskega dejstva, ter mu je pač *Hrastnica* samo ime za vsako reko ter povodenj, ki trga elektrarne, žage in mline. Prav tako so imena sicer vzeta iz njegovega rodnega kraja od ljudi, ki so še pred leti živeli med nami, vendar

ne podaja nikake zgodbe določene hiše. Žigon je znal iz domačnostnega občutja ustvariti nov svet ter oživotvoriti svojo idejo o svetu in redu, na podlagi socialne in etične pravičnosti ter čistosti misli in dejanj. Tudi v tem smislu je v Žigonu nekaj ibsenovskega ozdravljalca razmer in idejnega kritika dobe in ljudi, kakor je tudi sicer vsa drama napisana po Ibsenovi dramatski estetiki. Na *analitični retrospektivni* način je Žigon podal zgodbo propada velikega posestva, ki ga izpodjedata dve veliki krivdi: greh silnejšega proti slabšemu, trškega magnata proti proletarcu (Kalan s pomočjo trgovca Izde iztrga Andrejevemu očetu bajto, da si zgradi elektrarno), ter krivda — *matere*, ki ni šla za klicem krvi, temveč za udobnostjo življenja. Žigon je s tipično ibsenovsko tehniko odstri zaveso pred družino tik, preden se sesuje: potem pa se odtrga oblak ter pobere vse za seboj. In ta oblak je v igri *dvojnega* značaja; je *resničen oblak*, ki se odtrga nad Hrastnico, kopičijo se vode in rasejo, dokler ne razdero jezua, ki jih še kot zadnja ovira zadržuje, potem pa se svobodno razlijejo v sproščenost, ki sledi po velikem uničenju. Po gluščem bobnenju — velik, skrivnosten mir. Tej žalostni in usodni igri okolja pa odgovarja igra v notranjosti *človeških usod*. Tudi v sožitje teh ljudi na Kalanovišču — očeta Jakoba Kalana (Levar) in matere Ane (Marija Vera), sina Lojzeta (Gregorin) ter rejenke Lenke (Boltarjeva), velikega žagarja Andreja (Potokar) in terzitskega trgovca Izde (Skrbinšek) — se utrga oblak tisti hip, ko sklene Lojze, da se bo ženil z Lenko. Od tega hipa se kopičijo vali usodne zapletenosti, vedno silnejši in silnejši so sunki, ki butajo ob srce — kot ob jez — trpeče Ane, tragične postave, katere skrivnost je tista zadnja ovira, ki zadržuje tragedijo do konca: ko odpove še ta, ko se v zadnjem najsilnejšem sunku odpro usta še materi, je jez podrt: sledi uničenje in velika sproščenost obenem. Strašen mir, v katerem pa govori le Bog s svojo kruto pravičnostjo. V skrivnostni zvezi se narava in ljudje obenem očiščujo od oblakov, ki se grozeče zbirajo nad pokrajino in človeško usodo.

V Žigonovi drami je kljub malo dolgovezni ekspoziciji in natrpanosti sporednih motivov prvotno tragijskega, elementarnega, kar tako redko zasledimo v naši izvorni drami. Če hočemo

malo širše predstaviti *vsebinsko*, bi bila naslednja: Trški magnat, posestnik, lesni trgovec z žago in elektrarno ter gostilno *Jakob Kalan* je v mladosti zagrešil zločin, da je z žganjem pregnal iz sosednje bajte kajžarja ter si tam zgradil elektrarno. Poleg tega je še premamil bajtarjevemu sinu nevesto, ki ga ni nikdar ljubila, temveč ga vzela iz želje po udobnosti. Ta sin *Andrej* je šel v svet in imel tam nezakonsko hčerko *Lenko*. Po dolgih letih tavanja se je iz domotožja povrnil domov, ki ga ni več imel ter stopil pri Kalanu za velikega žagarja. Njegovo hčerko *Lenko* pa je *Kalanka* vzela k sebi ter jo vzgajala obenem s sinom *Lojzeto* kot domačo. V tem se začne notranja drama. Oče bi rad popravil krivico iz mladosti ter je namenil svojemu sinu za nevesto prav žagarjevo *Lenko*. Tako bi žagarjev rod zopet zagospodaril na domu in on bi legel mirno v grob. Sin ne razume te skrite očetove bolesti ter si išče sam svojo nevesto in jo dobi, — v isti *Lenki*, kar pa skriva pred starši. Toda radi večnih namigavanj očetovih, naj se oženi in ob poštarjevi čenčavosti zaupa materi, misleč dobiti v njej pomoči za svojo ljubezen. Toda tu je odziv prav nasproten: mati se z neznansko, nerazumljivo bolestjo protivi tej zvezi. V tem že naraščajo vode in naznanjajo katastrofo. *Kalan* pa še išče izhoda iz gmotnih razmer, pričakujoč v tej lesni krizi večjega naročila.

Žagar pa tudi *Izda* čutita, da se godi nekaj z *Lenkino* usodo — kaj, jima ni jasno — ter začneta s podtalnimi igrami, ob čemer se pokažejo brezdna v zgodbe teh dveh ljudi: enega pohabljenca in drugega viharneža, oba romantična demonska tipa v sicer hladni realistični igri. Odkriva se preteklost in vidimo, da sta bila oba oboževalca *Anina*, *Andrej* celo njena *edina in prava ljubezen*. Ko vidi, da zdaj nekaj mešetarijo brez njega ob *Lenki*, njegovi hčerki, se zboji zanj, da bo šla ob kapitalističnem *Kalanu* njegovo pot, sklence se maščevati za prevarano ljubezen ter pusti, da se voda z dračjem zajé za jez, ki naj podere vse, kar stoji krivično na njegovem. *Izda* pa ve za ljubezen *Lenke* do *Lojzeta*, ve pa tudi za skrivnost, ki ni nikomur znana, razen *Ani* ter hoče priti na svoj račun: perverzni sladostrastnež hoče dobiti v svojo mrežo *Lenko*, ko v mladosti že ni mogel *Ane*. *Ana* pa niha kot pripeta na natezalnici: ne more preprečiti *Lojzetove* ljubezni kakor bi rada, pa

tudi ne more dopustiti njegove poroke z Lenko. Na drugi strani pa bi jo rada rešila pred Izdo, dasi jo navidez peha v njegov objem. Medtem dobi Kalan veliko naročilo, ki ga bo rešilo krize ter sklene čimprej proslaviti zaroko svojega sina z rejenko Lenko. Vode pa že naraščajo.

Vode naraščajo in zaroka se približuje. Lenka poje kot škrjanček. Toda še so razmerja, ki iščejo zadnjo pomiritev. Izda in Kalan obračunavata vprašanja, tičoča se materijalnih stvari: vode grozé podreti jez in uničiti elektrarno, na kateri je Izda protokoliran. Izkaže se, da ni zavarovana, kar uniči Izdo, ki gre ob izgubi Lenke svojo pot... Med Ano in Andrejem pa se odkrije zadnje dno, doslej nikomur znano: *Ana je ljubila samo Andreja in mesec pred poroko, ob Andrejevem odhodu, je bila vsa njegova. In Lojze je bil rojen mesec prezgodaj...* S silno muko izda Ana svojo bol očetu svojega otroka, ki niti ne sluti skrivnosti: *Lojze in Lenka sta popolbrat in sestra ter ne moreta v zakon.* Andrej hoče zdaj še v zadnjem hipu rešiti elektrarno za sina ter plane v vihar in vode, da jez očisti dračja, ki ga je sam pripustil iz maščevanja. Vsi rešujejo jez. Toda Andrej se spotakne, pade in potem umira. Jez odpove in vse se zruši. Andrej se hoče vsaj zadnikrat in prvokrat posloviti od Lojzeta kot sina. In v tem zadnjem prizoru je uničenje popolno in priznanje izpovedano pred javnostjo: mati v muki razpara srce. Kalan je strt in Lenka-škrjanček, gre v smrt za očetom. Noče viseti na sredi življenja. Hoče čistih razmerij in plača nedolžna meščanske grehe. Tragedija je popolna. Mi smo na dnu usod. Na razvalinah — novo življenje?

To je vsebina drame »*Kadar se utrga oblak...*« Tragični konflikt pa je v tem: greh hoče svojo nujno kazen in prav v trenutku, ko se ga človek hoče rešiti — seveda na svoj način — nezavedno drvi v njega neizbežno nujnost, v zadnjo posledico, Kalan hoče popraviti *socialni* greh, že čisto na vrhu svoje notranje odrešitve je, tedaj pa sledi padec, ki nas boli in njega in nas očiščuje. In mati: trpi in izvija se kot v precepu, ne more pripustiti v nov greh, ne more izpovedati starega, ker bi s tem razbila družino: usoda pa hoče izravnane račune in jo dogodki prisilijo do izpovedi. In tedaj

se sesuje vse, kot se mora, da bo zopet čisto vreme. Prav vse, da ne vstanejo iznova oblaki. Srca so mrtva, a dušam je laže...

Žigonu moramo priznati, da je s pravo roko rojenega dramatika posegel v mračno meščansko življenje, in nam zopet podal dobro in močno etično dramo, da, pravo meščansko tragedijo, v smislu poromantičnih realistov (Ludwig). Pokazal je dober jezik in tekoč dialog, krepko risanje značajev, smisel za demonstvo v osebah ter — kar je glavno — smisel za pravo dramatsko napetost, za plastično, neposredno dejanje. Zato pa sprejemamo ta njegov prvenec z ljubeznijo, ker nam je poročstvo za nadaljni razvoj, tudi če nas moti v igri še marsikaj. Tako zlasti motivi komike v tragediji, v tem smislu mislim, ko si osebe na komični način skrivajo med seboj namene (Kalan in Lojze ter Andrej), da je vse skrivano, kjer skrivnosti ne bi iskali, temveč odkritih besedi. In iz tega slede *nesporazumi*, ki še niso tragika. V tem vidim največjo napako te — tragedije. Vendar pa je mati pravi tragedijski tip ter je vsa drama zmožna zbuditi v nas resničen čustven pretres. In to je že velik uspeh in znak notranje resničnosti in umetniške moči. Zato moramo smatrati, kljub nesodobni analitični gradnji — pred desetletji bi bila odkritje! —, to pristno in malo zapoznelo ibsenovko kot pozitiven prinos k slovenski dramatici. *Dr. Tine Debeljak.*

Pogovor z avtorjem J. Žigonom

Pred premiero Žigonove drame »Kadar se utrga oblak«, sem skušala izvedeti od avtorja kake zanimive podrobnosti o njem, njegovem delu in postanku njegove drame. Odgovarjal je na popolnoma svoj, kratek način na moja vprašanja.

»Intervju? Ni mi do takih reči.«

»»Toda publiko zanima, kdo ste in kaj hočete povedati s svojim delom. Ste razen te drame napisali še kaj drugega?««

»To je moj prvenec. Kot dijak sem zložil nekaj pesmi, ki jih je priobčil »Ljubljanski Zvon«, toda teh ne štejem.«

»»Kako, da ste izbrali za svoje prvo delo baš dramatsko formo?««

»Že kot študent sem se zanimal za teater. S tovariši akademiki smo igrali v Škofji Loki različne igre. Režiral sem in igral: Petra v »Pohujšanju v dolini Šentflorjanski«, Dimitrija v Tucićevi drami »Golgota« in tudi druge težje drame.«

»»Kateri dramatik so vas posebno zanimali?««

»Predvsem domači. Cankar.«

»»Katere dramatike iz svetovne literature najbolj cenite?««

»Ibsena, Shawa in Čehova.«

»»Ali vam je dal kak poseben zunanji dogodek ali kaka posebna želja pobudo, da ste napisali to dramo?««

»Ne. Pisana je brez posebnih pretenzij. Realist sem. Hotel sem zaslužiti denar.«

»»S slovensko dramo?! — Kdaj ste jo napisali?««

»Lani. V enem mesecu.«

»»Vam je bila snov blizu?««

»Predvsem okolje, v katerem je nastala. Rasel sem v Škofji Loki.«

»»Pa osebe? V vsaki igri je v eni izmed nastopajočih oseb del avtorjeve osebnosti, oziroma njegov svetovni nazor, katera izmed nastopajočih figur vam je po mišljenju in po čustvovanju najbližja?««

»Samo osnovna misel igre: vse kar je gnilo, mora propasti.«

»»Ali ste imeli glede uprizoritve ali režije kake posebne želje?««

»Prepuštil sem stvar popolnoma gledališču.«

»»Imate za bodočnost kake načrte? Pišete kaj novega?««

»Ne.«

»»Vas ne bi zanimalo obravnavati kak aktualen, obče človeški problem globlje ter mu dati obliko?««

»Nisem slavohlepen.«

»»Vašo dramo so nekje že igrali?««

»V Kranju, Škofji Loki, Šent Juriju in na Ježici. Tudi drugi podeželski odri se zanimajo zanjo. Letos je na repertoarju mariborskega gledališča.«

Joka Žigon je rodom Škofjeločan. Obiskoval je gimnazijo v Kranju ter se nato posvetil študiju slavistike na zagrebški univerzi. Študije je končal v Ljubljani ter služboval nato na mariborski realni gimnaziji. Od leta 1931. živi stalno v Ljubljani.

Prihodnja premijera bo veseloigra »Korajža velja«, ki jo je spisal Zerkaulen, prevedel pa dr. Šmalc. Veseloigra »Korajža velja« je ena najbolj uspešnih ljudskih iger lanske nemške sezone. Igralo jo je že šestdeset gledališč. Je polna veselih zapletljajev in zdrave življenske tendence. Igralcem nudi hvaležne vloge, občinstvu pa obilo smeha in zabave. V glavnih ulogah nastopijo ga. M. Danilova, ga. Gabrijelčičeva, gdč. Levarjeva in ga. Rakarjeva. Od gospodov nastopijo: v vlogi župana g. Cesar, pek je g. Kralj, vedno uradni občinski tajnik je g. Daneš, občinski svetniki so gg. Drenovec, Plut in Bratina, v ulogi prešernega brodarja pa nastopi g. inž. Stupica. Režijo ima g. Bratko Kreft. Za božične praznike sta predvideni premijeri Hamikovega »Repoštevca« in Gregorinove božične igre »Kralj z neba«.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Foto atelje-studio
J. POGAČNIK
LJUBLJANA
Aleksandrova cesta 3
se priporoča

ALFONZ BREZNIK

==
LJUBLJANA
ALEKSANDROVA 7
==

Vsa glasbila in strune

CINKOVO BELILO „BRILJANT“

zlati, srebrni, beli, zeleni in sivi pečat

LITOPON „TITANIK“

originalno 30% blago, odporno proti svetlobi

SVINČENI MINIJ „RUBIN“

garantirano 30% svinčenega superoksida

KOVINE IN KOVINSKI POLIZDELKI VSEH VRST!

Metalno akcijsko društvo, Ljubljana

Telefon 2727

Če se utaja oblak

Drama v treh

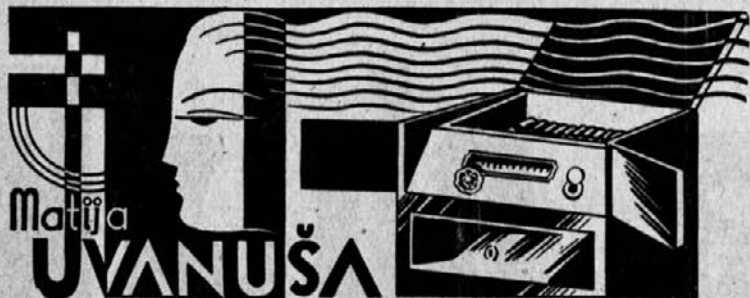
pisal Joka Žigon.

Režiser: C. Debevec.

Jakob Kalan, lesni trgovec	Levar
Ana, njegova žena	Maria Vera
Lojze Kalan	Gregorin
Andrej, prvi žagar pri Kalan	Potokar
Lenka, njegova hči	Mileva Boltarjeva
Lipe Izda, trgovec	Skrbinšek
Pavlič, poštar	Lipah

Godi se med današnjim trgovanstvom na Slovenskem.

NAJVLJUDNEJE SE PRIPOROČA

Frizer za dame in gospode v pasaži palače VIKTORIJA
LJUBLJANA, ALEKSANDROVA CESTA ŠTEV. 4

Zobna ordinacija

Dentist teh.

Leopold Smerkolj

laboratorij za moderno tehniko in keramiko
ordinira za zdravljenje zob od 8-12 ure dop.

In od 2-6 ure pop.

Ljubljana VII. Celovška cesta 32 // Telefon 34-48